

Ģeopolitiskie procesi un makroekonomika ietekmēs dabas aizsardzības un klimata pasākumus pasaulē 2025. gadā.

Avoti: Ārzemju informācijas apkopojums, LMSP

Pēc politiski vētrainā 2024. gada arī pasaules tropiskie lietus meži būs vairāk pakļauti mainīgajām ģeopolitiskajām prioritātēm. Lēmumi, kas pieņemti tādos varas centros kā Amerikas Savienotās Valstis un Brazīlija, visticamāk, izplatīsies tālu aiz to robežām, ietekmējot mežu saglabāšanas centienus un to būtisko lomu klimata pārmaiņu mazināšanā.

Donalda Trampa atgriešanās ASV prezidenta amatā ir potenciāls izaicinājums t.s. "globālajai vides pārvaldībai." D. Trampa administrācijas nostāja klimata jautājumos iepriekšējā pilnvaru termiņa laikā ietvēra izstāšanos no Parīzes nolīguma, ievērojamu atbalsta samazinājumu starptautiskajai dabas aizsardzībai un valsts ieguves rūpniecības regulējuma pārmaiņas. Otrajā pilnvaru termiņā ASV, visticamāk, vēl vairāk atkāpsies no daudzpusējiem klimata nolīgumiem un bioloģiskās daudzveidības iniciatīvām.

Šādas atteikšanās sekas ir plašākas par finansējuma samazināšanu. Vēsturiski ASV ir izmantojušas ievērojamu diplomātisko ietekmi, lai veicinātu vides aizsardzību, izmantojot tirdzniecības līgumus un ārvalstu palīdzību. Šādas pārvaldības potenciālas izmaiņas var iedrošināt citas valstis mīkstināt savas saistības, jo īpaši reģionos, kur vides un ekonomiskās intereses bieži saduras. Ja Vašingtona neizdarīs spiedienu, globālā cīņā par resursu ieguvi var pastiprināties, apdraudot trauslās ekosistēmas.

Uzņēmumu līmenī ASV prezidenta Donalda Trampa administrācijas politiskie signāli varētu vājināt privātā sektora saistības attiecībā uz piegādes ķēdēm, kurās netiek veikta atmežošana. *Global Canopy* veiktais *Deforestation Action Tracker* pētījums uzsver, ka tikai 10 % institucionālo investoru, kas ir uzņēmušies saistības klimata jomā, ir izstrādājuši stingru politiku atmežošanas novēršanai. Valdības atbalsta samazināšanās vides iniciatīvām varētu novest pie tā, ka daži uzņēmumi samazinās savu prioritāti attiecībā uz ilgtspējības mērķiem, tādējādi vēl vairāk vājinot centienus cīnīties pret atmežošanu.

Latīņamerikā Brazīlijas prezidents Lula da Silva saskaras ar virkni problēmu. Lai gan Lulas da Silvas administrācija ir panākusi ievērojamu atmežošanas samazinājumu, atjaunojot aizsardzības programmas, opozīcija štatū un kongresa līmenī joprojām ir milzīga. Daudzi Amazones baseina vietējie un reģionālie vadītāji, kas ievēlēti, atbalstot vides aizsardzības prasību ierobežošanu, ir gatavi traucēt Lulas da Silvas programmas īstenošanu. Rezultātā radušās domstarpības varētu kavēt progresu iniciatīvās, kuru mērķis ir ierobežot nelikumīgu mežizstrādi un kalnrūpniecību, iejaukšanos pamatiedzīvotāju teritorijās un lauksaimniecības paplašināšanos tropisko mežu teritorijās.

Brazīlijas iekšējās problēmas pastiprina starptautiskais ekonomiskais spiediens. Iespējamās pārmaiņas ASV tirdzniecības politikā, tostarp tarifu ieviešana vai izmaiņas preču piegādē, var novirzīt lauksaimniecības pieprasījumu uz Latīņameriku. Palielināts pieprasījums pēc sojas un liellopu gaļas - galvenajiem atmežošanas veicinātājiem - var sekmēt plašāku "iespiešanos" tropu mežos, tādējādi mazinot iespējas saglabāt šīs mežu platības neskartas.

Arī globālās vides sistēmas saskaras ar vairāk vai mazāk nelabvēlīgiem faktoriem. *Science Based Targets (SBTi)* iniciatīva, kas ilgu laiku tika uzskatīta par korporatīvo klimata pasākumu zelta standartu, cīnās ar iekšējiem strīdiem un sabiedrības kritiku. Lai gan *SBTi* reputācija joprojām ir ievērojama, tā vājinās vienlaikus ar pieaugošu skepsi par vides politikas nozīmi ekonomikas labklājības nodrošināšanā. Šādas šaubas var atturēt gan korporācijas, gan valstis pieņemt vērienīgus mērķus klimata jomā.

Mainoties starptautiskajai politiskajai situācijai, lietūs mežu reģioni, visticamāk, izjutīs mainīgo prioritāšu ietekmi. ASV administrācija, kas vides jautājumiem piešķirs mazāku nozīmi, varētu vājināt globālo sadarbību klimata un bioloģiskās daudzveidības mērķu sasniegšanā, savukārt vietējā politiskā dinamika tādās valstīs kā Brazīlija varētu radīt sarežģījumus. Nākamajā gadā tiks pārbaudīta esošo saglabāšanas mehānismu noturība un starptautisko organizāciju gatavība aizsargāt pasaules lietūs mežus konkurējošu prioritāšu laikmetā.

Arī makroekonomiskās tendences un norises var ietekmēt lietūs mežu reģionus 2025. gadā

Globālajiem ekonomiskajiem spēkiem būs izšķiroša nozīme, nosakot tropisko mežu attīstības trajektoriju 2025. gadā. No preču cenām līdz valūtas svārstībām - šī dinamika ietekmēs atmežošanas tempus un saglabāšanas iespējas.

Saskaņā ar Pasaules Bankas prognozēm sagaidāms, ka 2025. gadā preču cenas samazināsies. Vēsturiski augstās lauksaimniecības un mežsaimniecības preču cenas stimulē liela mēroga atmežošanu, veicinot kapitāla ieguldījumus rūpnieciskajās plantācijās, infrastruktūrā un uz eksportu orientētā lauksaimniecībā. Turpretī ilgstošs cenu kritums varētu mazināt lauksaimniecības robežu paplašināšanos. Reakcija uz to būs atkarīga no vietējās ekonomikas politikas un inflācijas, kas ir pastāvīga problēma daudzās mežiem bagātās valstīs. Brazīlijas Amazonē inflācija ir veicinājusi zemes spekulatīvu atmežošanu, lai nodrošinātos pret cenu kāpumu. Subsidētie aizdevumi lauksaimniecības uzņēmumiem vēl vairāk pasargā lauksaimniecības paplašināšanos no stingrākas monetārās politikas.

Valūtas dinamika ietekmē arī tādas ar atmežošanu saistītas preces kā soja, liellopu gaļa un palmu eļļa, kuru cenas tiek noteiktas ASV dolāros. Spēcīgs dolārs palielina šo eksporta preču rentabilitāti, veicinot zemes pārveidošanu. Piemēram, Brazīlijā reāla valūtas vājināšanās vēsturiski ir bijusi saistīta ar strauju atmežošanas pieaugumu, jo lauksaimniecības produktu eksports kļūst konkurētspējīgāks.

Valdības, kas atrodas fiskālās spriedzes situācijā, var piešķirt prioritāti resursu ieguvei, lai stabilizētu ekonomiku. Tas bieži notiek uz vides aizsardzības pasākumu rēķina. Šo tendenci pastiprina dolāros denominēta parāda spiediens, kas veicina intensīvāku mežizstrādi un kalnrūpniecību mežainajos reģionos. Tas, vai mežu platības tiks saglabātas vai, tomēr, pastiprināsies to izstrāde, būs atkarīgs no tā, kā valstis pārvarēs šo ekonomisko spiedienu.

COP30 uzmanības centrā – Amazones baseins

Apvienoto Nāciju Organizācijas 30. klimata pārmaiņu konference (COP30), kas notiks 2025. gada novembrī Belenā, Brazīlijā, varētu iezīmēt pagrieziena punktu globālajā klimata politikā. Samits pirmo reizi notiks Amazones baseinā, un tajā tiks uzsvērti šī reģiona divējāda loma - gan kā globālajam klimata stabilizatoram, gan kā atmežošanas un bioloģiskās daudzveidības izzušanas "nulles

punktam". Ņemot vērā neizpildītās atmežošanas saistības un pieaugošo ietekmi uz klimatu, *COP30* rezultāti var noteikt vides aizsardzības pasākumu virzību turpmākajos gados.

COP30 rīkošana dod Brazīlijai iespēju atgūt vadošo lomu klimata diplomātijā prezidenta Lulas da Silvas vadībā. Kopš Lulas da Silvas atgriešanās valsts ir samazinājusi mežizstrādi, atjaunojot saglabāšanas programmas un veicot degradēto zemju apmežošanu. Belenas pilsētas izvēlēšanās par konferences rīkotāju uzsver Amazones centrālo lomu globālajās diskusijās par klimatu un Amazones baseina būtisko apdraudētību.

Augstākā līmeņa sanāksme notiks vienlaicīgi ar Parīzes nolīguma pirmo globālo izvērtējumu, kurā tiks novērtēts progress ceļā uz sasīšanas ierobežošanu līdz 1,5°C. Gaidāms, ka valstis iesniegs atjauninātus nacionāli noteiktos ieguldījumus (*NDC*), pievēršot galveno uzmanību tam, lai mazinātu plaisu starp pašreizējo politiku un nepieciešamajiem pasākumiem. Diskusijās dominēs jautājums par finansējumu, jo īpaši saistībā ar "*Ceļvedi no Baku līdz Belenai*", kura mērķis ir mobilizēt 1,3 triljonus ASV dolāru klimata pārmaiņu mazināšanas un pielāgošanās pasākumiem jaunattīstības valstīs. Šo mērķu sasniegšana ir ļoti svarīga tādos reģionos kā Amazone, kur ekonomiskais spiediens veicina atmežošanu.

Vēsturiski ir saglabājies finansējuma trūkums klimata pārmaiņu jomā. Attīstītās valstis bieži vien nav izpildījušas savas finansiālās saistības. Strīdi par taisnīgu sloga sadalījumu joprojām ir diskutējams jautājums. Tādi mehānismi kā *COP 27* izveidotais *Loss and Damage Fund* pārbaudīs bagātāko valstu apņēmību atbalstīt mazāk aizsargātās valstis.

Ģeopolitiskā spriedze un mainīgās ekonomiskās prioritātes vēl vairāk sarežģīt situāciju. Lielākajiem emitētājiem, piemēram, ASV, Ķīnai un Eiropas Savienībai, ir jāaskaņo sava politika ar jaunattīstības valstu prasībām pēc taisnīgākas pieejas klimata jomā. Tādām valstīm kā Brazīlija un Indonēzija joprojām ir grūti līdzsvarot valsts ekonomiskās intereses ar globāliem dabas saglabāšanas mērķiem. Tirdzniecības spiediens un konkurence par resursiem vēl vairāk sarežģīt centienus panākt vienprātību.

Atmežošanas samazināšanas mērķi ieņems centrālo vietu. Lai gan Brazīlijas nesenie panākumi vieš cerības, plašākas problēmas joprojām ir nopietnas. Tropu mežus nemitīgi apdraud lauksaimniecības paplašināšanās, infrastruktūras projekti un

nelikumīga resursu ieguve. To vēl vairāk saasina vājā pastāvošo noteikumu izpilde. Diskusijās *COP30* ir jārisina šie sistēmiskie faktori, vienlaikus veicinot ilgtspējīgas alternatīvas.

Tā kā šī gadsimta divdesmitie gadi būs izšķirošā desmitgade rīcībai klimata jomā, *COP30* konference piedāvās iespēju no jauna līdzsvarot globālos pasākumus. Tas gan ir pieņēmos, kas balstās uz varbūtību. Par *COP30* rezultātiem, tomēr, ir daudz šaubu. Tās rezultāti pārbaudīs spēju pārvērst solījumus reālos pasākumos. Tas ietekmēs gan Amazones baseina un gan pasaules klimata programmu.

Sausums Amazones baseinā

Lielais sausums, kas sākās 2023. gada vidū, ir uzskatami parādījis Amazones neaizsargātību pret klimata pārmaiņām. Rekordzems upju līmenis, strauji paaugstinājusies temperatūra un postoši meža ugunsgrēki ir izjaukuši ekosistēmas un kopienas.

Sausuma ietekme izpaužas arī kā bioloģiskās daudzveidības samazināšanās, jo masveidā izmirst ūdenī sastopamās sugas. Izjaukta zivju migrācija apdraud vietējās pārtikas sistēmas. Cilvēku kopienas bija izolētas, jo sausās upes aizturēja kuģošanas iespējas, bet lauksaimniecības raža un hidroenerģijas ražošanas apjomi ievērojami samazinājās.

El Ninjo parādības bieži tiek saistītas ar Amazones sausumu, tomēr, eksperti uzskata, ka 2023-2024. gada krīzi lielā mērā izraisīja klimata pārmaiņas. Siltumnīcefekta gāzu koncentrācijas pieaugums ir palielinājis ekstrēmu sausumu iespējamību, vājinot mežu noturību un oglekļa piesaistes spēju. Tomēr prognozes, ka 2025. gadā gaidāms "pavājināts" *El Ninjo* gads, var ierobežot sausuma apstākļus, kas Amazonē un Dienvidaustrumāzijā parasti saistīti ar *El Ninjo*. Cerams, ka šogad "pavājinātais" *El Ninjo* faktors būs potenciāls glābiņš šiem jutīgajiem reģioniem un katastrofas nenotiks.

Amazones smagā situācija atspoguļo arī citu plašāku tendenci. Tropu meži Dienvidaustrumāzijā un Kongo baseinā piedzīvo ilgstošu sausumu, kas rada biežāku un spēcīgāku ugunsgrēku draudus.

Arī Eiropas Savienības regula par Atmežošanu ir riska faktors

Eiropas Savienības Atmežošanas regula (*EUDR*), kas tika pieņemta 2022. gadā kā nozīmīga politika cīņai pret atmežošanu pasaulē, decembra beigās tika oficiāli atlikta uz vienu gadu, dodot ražotājiem un importētājiem papildu laiku, lai pielāgotos regulas stingrajām prasībām. Lai gan termiņa atlikšana maina tuvāko grafiku, *EUDR* joprojām ir gatava mainīt globālās piegādes ķēdes un tirdzniecības praksi.

Regula ir vērsta uz tādām ar atmežošanu saistītām precēm kā kafija, koksne, liellopu gaļa, kakao, palmu eļļa un sojas eļļa, pieprasot uzņēmumiem nodrošināt, ka to piedāvātās preces ir "brīvas no atmežošanas". Atbilstības nodrošināšanai galvenā nozīme ir ģeogrāfisko datu vākšanai un obligātai pienācīgas uzticamības pārbaudei. Sankcijas par pārkāpumiem ir dažādas - no naudas sodiem līdz pat produktu tirdzniecības aizliegumam. *EUDR* mērķis ir samazināt atmežošanas motivāciju un veicināt ieguldījumus mežu atjaunošanā un ilgtspējīgā zemes apsaimniekošanā, pieprasot ilgtspējīgu praksi.

Tomēr regula saskaras ar grūtībām. Mazajiem lauksaimniekiem ražotājvalstīs var būt grūtības ar atbilstības nodrošināšanas izmaksām. Pastāv liels risks, ka ar atmežošanu saistītās preces tiks novirzītas uz mazāk regulētiem tirgiem. Pārbaude, kas balstīta uz satelītnovērošanu, var izrādīties nevienmērīga dažādos reģionos, savukārt tirdzniecības saspīlējumu var izraisīt priekšstati par valstu protekcionismu.

Tā kā Eiropas Savienība gatavojas pārskatīt savu atmežošanas regulu, 2025. gadā tiks pārbaudīts, vai *EUDR* spēs izturēt spiedienu vājināt tās noteikumus, aizkavēt īstenošanu vai vispār atteikties no tās. Tās iznākums var noteikt turpmāko globālo aktivitāšu gaitu cīņā pret atmežošanu. *EUDR* veiksmē vai neveiksmē noteiks arī saskaņotas tirdzniecības īstenošanu, kas būtu saistīta ilgtspējības mērķu sasniegšanu pasaules mērogā.

Kritisks periods brīvprātīgajam oglekļa tirgum

Brīvprātīgajam oglekļa tirgum 2025. gadā būs kritisks brīdis, jo jaunas metodoloģijas, mainīgie noteikumi un joprojām valdošais skepticisms nosaka tā attīstības trajektoriju. Brīvprātīgā oglekļa tirgus integritātes padome (*ICVCM*) ir apstiprinājusi trīs metodikas saskaņā ar oglekļa pamatprincipiem (*CCP*), lai veicinātu uzticību

REDD+ kredītiem. Paredzams, ka šīs metodikas, tostarp *ART TREES* standarts un divas *Verra* sistēmas, līdz 2025. gada sākumam emitēs ievērojamus ar *CCP* marķētu kredītu apjomus, tādējādi potenciāli radot jaunu uzticību tirgū, kura vērtība 2023. gadā kritās par 61 %.

REDD+ kredīti, kas vērsti uz atmežošanas un mežu degradācijas radīto emisiju samazināšanu, ir izpelnījušies kritiku saistībā ar to apgalvojumiem par oglekļa absorbciju. *ICVCM* novērtēšanas process, kurā tiek prasītas jurisdikcijas bāzes līnijas un stingri sociālie drošības pasākumi, ir vērsts uz šo bažu kļiedēšanu.

Plašākas tirgus perspektīvas joprojām ir neviennozīmīgas. *S&P Global* ziņo, ka pieprasījums pēc oglekļa kredītiem, visticamāk, pieaugs, lai gan *REDD+* cenas, ņemot vērā pieņemšanas problēmas, var stagnēt. Uzņēmumu interese par risinājumiem, kas saistīti ar dabu, pieaug. To veicina tādas iniciatīvas kā *Working Group on Nature-related Financial Disclosures (Darba grupa ar Dabu saistītas finanšu informācijas atklāšanai)*. Tomēr *S&P Global* aptaujātie tirgotāji pauda šaubas par cenu pieaugumu, norādot, ka tirgus dinamika drīzāk būs atkarīga no projektu kvalitātes, nevis marķējuma.

Parīzes nolīguma 6. panta piemērošanas progress vēl vairāk sarežģī situāciju. Divpusējie nolīgumi saskaņā ar 6. panta 2. punktu, piemēram, *Singapūras partnerība* ar Papua-Jaungvineju, liecina par starptautiskās oglekļa tirdzniecības potenciālu. Tomēr globālā sistēma saskaņā ar 6. panta 4. punktu vēl tikai tiek izstrādāta. Tādi jautājumi kā atbilstošās korekcijas vēl nav atrisināti.

Tirgum attīstoties, tā panākumi ir atkarīgi vai tiks saglabāta augsta integritāte, vienlaikus veicinot attīstītāju, pircēju un regulatoru savstarpēju uzticēšanos. Tas, vai *REDD+* metodoloģijas spēs pārvarēt pagātnes pretrunas, būs noteicošais jautājums 2025. gadā.

Daži secinājumi

Izaicinājumi, ar kuriem klimata politika, dabas aizsardzības prasības un pasaules tropu meži saskarsies 2025. gadā, ir daudzveidīgi. Tos nosaka ģeopolitiskās pārmaiņas, ekonomiskie faktori, tiesiskais regulējums un klimata ietekme. Gada gaitā tiks pārbaudīta šo ekosistēmu izturība un to aizsardzībai paredzētā

politika konkurējošu prioritāšu laikmetā. Jebkurā gadījumā mēs redzam, ka šie jautājumi izšķiras “citos kaujas laukos” nevis pie mums Latvijā, kur tiek ievērota gan dabas aizsardzība, gan zemes un meža ilgtspējīga apsaimniekošana visaugstākajā līmenī. Tiem, kas to neredz, ir vērts paskatīties kas un kā notiek citur pasaulē nevis meklēt mākslīgi radītas problēmas šeit pie mums.